

Metsien käytön tulevaisuus Euroopassa

Jussi Uusivuori
Professori
Metsäntutkimuslaitos

Metsien käytön monipuolistuminen jatkuu

Metsien käyttö on monipuolistunut sekä Suomessa että yleiseurooppalaisella tasolla viime vuosikymmeninä ja aivan viime vuosinakin. Perinteiseen teolliseen tuotantoon perustuvien tuotteiden kulutus on Euroopassa kohonnut maltillisesti. Sen sijaan sellaiset käyttömuodot kuten metsäenergian tuotanto tai metsien matkailu- ja virkistyskäyttö ovat lisääntyneet tuntuvasti. Myös metsien suojelukäytön kysyntä on lisääntynyt.

Monipuolistumiskehitys on heijastunut monissa Euroopan maissa metsäpolitiikkaan, joka on kehittynyt aikaisempaa monitavoitteisemmaksi ja samalla myös monisektoriaalisemmaksi. Toisaalta metsien käytön monipuolisuus ja alueittainen omaleimaisuus ovat eräs syy siihen, ettei varsinaista eurooppalaista metsäpolitiikkaa ole syntynyt. Tosin Euroopan unionin aktiivisuus metsäasioissa on lisääntynyt, ja EU on jo pitkään ollut aktiivinen myös globaaleissa metsäpoliittisissa prosesseissa. Lisäksi Euroopan metsäministerikokousten sarja on lisännyt metsäasioiden näkyvyyttä Euroopan tasolla.

Metsien käytön monipuolistuminen Euroopassa on heijastunut myös niissä konflikteissa, joita on syntynyt luonnonsuojelujärjestöjen ja teollista puunkäyttöä harjoittavien organisaatioiden välillä. Verrattuna Pohjois-Amerikkaan, metsäpinta-ala asukasta kohden on Euroopassa monin paikoin pieni. Esim. Yhdysvalloissa laaja julkinen metsänomistus on suonut virkistykselle ja suojelulle 'luontevaa tarjontaa'. Metsänomistuksessa Eurooppaa on hallinnut yksityismetsänomistus, joka on vielä lisääntynyt 1990-luvun alun jälkeen, kun valtionomistusta on purettu monissa Itä-Euroopan maissa. Euroopassa osallistavalla maankäyttöpolitiikalla on lisäksi lyhyemmät perinteet kuin Pohjois-Amerikassa.

Kilpailu maasta kiihtyy

Vaikka metsien käytön monipuolistuminen tulee Euroopassa jatkumaan, ehkä hallitsemammaksi piirteeksi metsien käytölle ja siihen liittyville politiikanteon lohkoille tulee muodostumaan kilpailun lisääntyminen nimenomaan eri maankäyttömuotojen välillä. Tämä kehitys on metsien käytön kannalta ulkoinen tekijä, joka omalta osaltaan voimistaa myös kilpailua metsämaan eri käyttömuotojen välillä.

Yleismaailmallinen ruuan kysynnän kasvu heijastuu myös Eurooppaan siten, että maatalousmaan tarve saattaa nousta. Ruuantuotannon aiheuttamaa maatalousmaan kysyntää lisää maailmassa paitsi ruuan kysynnän kasvu sinänsä, myös lihaproteiinin suosion kasvu, koska ravintoenergian tuotannossa liharavinto on huomattavasti maaekstensiivisempää kuin kasvisravinto. Euroopan ruuantuotannolle synnyttää paineita myös ilmastonmuutoksen aiheuttama kasvuolosuhteiden heikkeneminen joissakin kehitysmaissa.

Kasvintuotantoon perustuva bioenergian kysyntä kasvaa tuntuvasti Euroopassa jo EU:n energia- ja ilmestopolitiikan velvoitteiden myötä. Tällöin bioenergiaan soveltuvien vilja- ja muiden kasvien tuotantoon perustuva maa-alan kysyntä kasvaa.

Väestön kasvun myötä maasta kilpailee tulevaisuuden Euroopassa enenevästi myös rakentaminen ja yleensä urbaanit toiminnot. Tätä kehitystä kiihdyttävät tulotason nousun seurauksena vaatimukset paremmista liikenneyhteyksistä ja asumisen väljyydestä. Rakentaminenhan - maatalousmaan laajentumisen ohella - on ollut yksi keskeinen tekijä esimerkiksi Suomen pitkään jatkuneessa metsien nettopinta-alan pienenemisessä.

Metsien eri käyttömuotojen välinen kilpailu kovenee myös

Metsien käyttö Euroopassa joutuu tulevaisuudessa sopeutumaan kiristyvään kilpailuun maasta. Vaikka metsien pinta-ala on monissa Euroopan maissa viime vuosina lisääntynyt, tämä on aika pitkälle tapahtunut maataloustuotteiden ylituotannon leikkaamiseen tähdänneen politiikan seurauksena. Tämä kehitys ei tulle jatkumaan.

Maan yleisen kysynnän lisääntyminen voimistaa metsämaan eri käyttömuotojen välistä kilpailua Euroopassa. Eri puolilla maanosaa joudutaan kysymään, riittääkö metsäenergian tuotannolle, metsien matkailu, virkistys- ja maisemakäytölle sekä puuntuotantoon riittävästi metsiä, niiden varsinaisen suojelun lisäksi. Tällä hetkellä tämän ongelman näkemistä vaikeuttaa se, että Euroopan metsien kasvu ylittää sen hakkuiden tason useilla sadoilla miljoonilla kuutiometreillä vuodessa.

Kuitenkaan se, että puusto kasvaa enemmän kuin hakkuut, ei tule enää tulevaisuudessa merkittävään metsien tuoton ylijäämäisyyttä, koska tuo kasvu voidaan ja se pitääkin käyttää hyväksi ilmaston muutoksen hillinnässä.

EU -tason politiikan suunnittelua tulee tehostaa ja koordinaatiota lisättävä

Tilanne, missä maan eri käyttömuodot joutuvat kilpailemaan keskenään maa-alasta Euroopassa, pakottaa EU:n maankäyttöpolitiikan suunnittelun tehostamiseen. Joidenkin maankäyttöluokkien, kuten maatalous, metsät ja bioenergiakasvituotanto, suhteen voisi kuvitella EU:n hyötyvän nykyistä suuremmasta jäsenvaltioiden välisestä erikoistumisesta. Erikoistumiseen jäsenvaltioiden välillä on maankäytössä kuitenkin vaikea päästä, koska jäsenvaltioilla on yleisenä pyrkimyksenä turvata maataloustuotannossa tietty omavaraisuus, ja lisäksi bioenergian tuotantoon heijastuvat uusiutuvan energian velvoitteet ovat jäsenvaltioiden välillä varsin kaavamaisen pakottavia: maakohtaisilla velvoitteilla ei voi käydä kauppaa.

Myöskään metsien eri käyttömuotojen väliseen tehostuvaan kilpailuun on vaikea kuvitella vastattavan alueittaisella erikoistumisella. Monet metsien käyttömuodot, kuten metsien virkistyskäyttö, ovat luonteeltaan paikallisia. Vaikka erikoistuminen metsän eri käyttömuotojen välillä ei saa olla poissuljettu vaihtoehto, edellytetään metsävarojen käyttöä ohjaavalta politiikalta nykyistä suuremman huomion kiinnittämistä metsien monikäyttöön. Pitää siis nykyistä tehokkaammin suunnitella, miten sama metsä voi toimia eri käyttökohteissa.

Euroopan metsien hiilinielut mukaan päästökauppajärjestelmään

EU:n rooli tulee olemaan keskeinen globaaleissa ilmastoasioissa. Se on jo nyt edelläkävijä ilmastopolitiikassa. Tämä lisännee sen neuvotteluvoimaa tulevien ilmastoregiimien suhteen. EU voisi osoittaa edelläkävijyyttä myös ajamalla hiilinielujen statuksen kohentamista ilmastopimuksissa. Yksityismetsänomistuksen yleisyys luo hiilinielun tuottamiseen EU:ssa erityispiirteen, kun tämän julkishyödykkeen tuottaminen perustuu yksityisomistukseen. Euroopassa pitäisikin kehittää mekanismeja, joilla yksityismetsät voidaan kytkeä osaksi hiilidioksidin päästökauppaa.

Ilmastonmuutoksen lieventämistä ajatellen Euroopan metsät tulevat lähes varmasti kasvattamaan puustopääomaansa seuraavien 20 vuoden aikana. Tämän vuosisadan alkuvuosina hiilinielu on EU-27 maissa vastannut keskimäärin n. 450 miljoonaa tCO₂. Ilmastonmuutoksen torjuntaan liittyvä aktiivisuus on paljolti riippuvainen poliittisista linjauksista kaikilla toimialoilla metsäsektori mukaan lukien.

Ilmakehän hiilidioksidipitoisuutta vähentäviä toimia metsäsektorin toimintakentässä ovat metsien hiilivarojen ylläpito ja kasvattaminen, puun energiakäytön edistäminen energiapolitiikan osana ja puun käytön lisääminen materiaalina.

Metsäenergia-alan kehittymisen kannalta Euroopassa on ratkaisevaa paitsi tiukat ilmasto- ja uusiutuvan energian tavoitetasot, myös eri maissa harjoitettavat ilmasto- ja energiapoliittiset ohjauskeinot. Näiden implementoinnissa tulisi pyrkiä nykyistä suurempaan harmonisointiin valtioiden välillä. Tällä vähennettäisiin epävarmuutta alan toimijoiden keskuudessa ja investointien suunnittelussa. Energiapolitiikan ohjauskeinojen soveltamisessa tulisi välttää mentaliteettia "Act first, learn later."

Metsien käytön monipuolistumisen tulisi heijastua myös metsävarojen käyttöä ohjaavaan politiikkaan niin Suomessa kuin muuallakin Euroopassa. Ilman selkeästi osoitettavia ulkoisvaikutuksia metsäalalle suunnattavien tukien ei tule olla eri käyttömuotojen kilpailuasetelmaa vääristäviä. Vanhojen rakenteiden ylläpitoon suuntautuvista tukimuodoista tulisi enenevästi suuntautua uusien rakenteiden kehittämiseen ja niiden tukemiseen. Esimerkiksi Suomessa metsäteollisuuden ja koko metsäalan tutkimustoiminta ja sen tukeminen edesauttaisi uusien rakenteiden syntymistä tehokkaammin kuin metsäautotieverkoston parantamistuet, jotka kohdistuvat pääosin olemassa olevan teollisen tuotannon säilyttämiseen.